

دیوانِ هلالی

DIWAN-I-HILALI

By

Badr-ud-Din Hilali Astarabadi

Folios	:	05
Subject	:	Persian Poetry
Illustrated/Illuminated:	:	-
Script	:	Nasta'liq
Scribe	:	-
Date of transcription	:	18th Century A.D.
Condition	:	Good
HL No. 484	:	Cat No. 228

A fragment of the diwan of Hilali.

Beginning:

ای نور خدا در نظر از روی تو ما را
بگنار که در روی تو بینیم خدا را

Maulana Badr-ud-Din, poetically called Hilali, مولانا بدرالدین هلالی الاسترآبادی, was a native of Astarabad, and by origin was a Chagta'i Turk. It is said that in his early days Hilali was in the habit of producing unintelligent verses, and to have thus on one occasion incurred the displeasure of the celebrated Mir 'Ali Shir to such an extent that he was driven out of the Wazir's presence. In his early youth Hilali again went to Herat and gained the favour of 'Ali Shir, who, perfectly satisfied with the remarkable improvement of the poet, personally undertook the supervision of his education; and his poems shortly after received the highest approbation of the eminent, Wazir and others. Besides the diwan Hilali left two other Masnawis, viz., Shah-u- Darwish (see Rieu, ii, p. 656; Sprenger, Oude Cat., p. 427; Ethe, India Office Lib. Cat., Nos. 1426-1429; Ethe, Bodl. Lib. Cat., nos. 1022-1025; W. Pertsch, Berlin Cat., pp. 36, 711 and 895; J. Aumer, p. 35; Cat., des MSS. et Xylographes, p. 389) and Sifat-ul-'Ashiqin (see Ethe, Bodl. Lib. Cat., No. 1026; Ethe, India Office Lib. Cat., Nos. 1430 and 1431; W. Pertsch, Berlin Cat., pp. 64 and 895; G. Flugel, i, p. 580; at. des MSS. et. Xylographes, p. 390). Sam Mirza, fol. 90a, supported by the authors of the Habib-us-Siyar, vol. iii, Juz e, p. 350; Haft Iqlim, fol. 305b; 'Urafat, fol. 800b, and several others, says that Hilali has also left another Masnawi Layla-u-Majnun. But 'Ali Quli Khan Walih, in his Riyad-ush-Shu'ara, fol. 465a, emphatically denies the composition of the Layla-u-Majnun by Hilali.

It is said that after completing the *Shah-u-Darwish*, Hilali presented the poem to Badi'uz-Zaman Mirza (*d.* A.H. 920 = A.D. 1514), the oldest son of Sultan Husayn Mirza (A.H. 873-911 = A.D. 1469-1506), and the prince, being greatly pleased with the work, amply rewarded the poet.

When 'Ubayd Ullah Khan Uzbek conquered Herat, Hilali addressed a *Qasidah* to the Khan and was admitted to his service. But the poet did not live to enjoy the Khan's favour long, as Mulla Baqa'i Lang and Maulana Shams-ud-Din Quhistani, and several other persons of the Khan's court conceived a bitter malice against the poet, and accused him of being a Shi'ah heretic. Consequently the innocent Hilali was murdered by the Khan's order.

In one of our copies of the *Tuhfa-i-Sami*, dated A.H. 968, the date of Hilali's death is fixed in A.H. 936 = A.D. 1529. This date is also found in *Raqim* (see Rosen Institut, p. 126) as well as in *Taqi Auhadi*, fol. 800b; *Riyad-ush-Shu'ara*, fol. 465a; *Khazana-i-Amirah*, fol. 396a; *Makhzan-ul-Gara'ib*, fol. 1006; *Nata'ij-ul-Afkar*, p. 466; *Nashtar-i-Ishq*, fol. 2028, etc. It is further supported by a statement that the man who executed Hilali was named سيف الله, and that سيف الله كشت, the chronogrammatic value of which is 936, formed the *Tarikh* of the poet's death. Another copy of the same *Tuhfa-i-Sami* dated A.H. 971, gives the poet's death in A.H. 939 = A.D. 1532, and this date is also found in *Atash Kadah*. See also Rieu, ii, p. 656; Sprenger, *Oude Cat.*, p. 426; *Ethe, Bodl. Lib. Cat.*, No. 1019; *Ethe, India Office Lib. Cat.*, No. 1423; *W. Pertsch, Berlin Cat.*, pp. 147, Nos. 3 and 701, No. 38; *G. Flugel*, i, p. 593; *J. Aumer*, p. 35.

For further notices on the poet's life, see *Habib-us-Siyar*, vol. iii, Juz 3, p. 350; *Haft Iqlim*, fol. 305b; *Majma'-un-Nafa'is*, vol. ii, fol. 534b; *Majma'-ul-Fusaha*, vol. ii, p. 55, etc.

The *diwan* of Hilali has been lithographed in Lucknow in A.H. 1263 and 1281, and in Cawnpore, A.H. 1281.

This copy of the *diwan* contains only *Gazals* up to the letter د and breaks off abruptly with the line:

ای اجل سوی هلالی بھر جان بردن میا
زانکہ عاشق کاه مردن جان بجاناں میلهد

The *Gazals* are alphabetically arranged, and the total number of verses does not exceed three hundred and sixty.

DIWAN-I-HAQI

484

O.P.L.

484

O.P.L.

484

C. 228

P. no. 4193

KHUDA BAKHSH O.P. LIBRARY
PATNA
Prog. No. 42.11... (Old Series)
Date... 24-8-1955...
Section.. Manuscript

484

27
B. 26 No 1019.

اشرف جوان محمدی

H. 2. 7. 7

سخن از بیدار شدن در صبح
 که در یک لحظه میریزد خون مسلمانان
 بی طاعت صفای دیگر است آنچه برون را
 عجب جمعی در روزی شدن جمع بر فرا
 هلالی دل من بر شیوه آن شوخ عاشق کش
 سخن بشنو و گرنه در سر دل میکنی جان را

زان پیشتر که عقل شود رهنمون مرا
 عشق تو ره نمود بکوی جنون مرا
 هم سینه شد بر آتش هم دیده بر لب
 در آتش آتش است درون برون مرا
 شوخی که بود درون من کار و گنج
 تا خود بکام خویش به بید کنون مرا
 خاک را ز قتل من غشته شد بخون
 آخر فکند عشق تو در خاک و خون مرا
 چشمت که صبر و هوش مسلمان بغیره برد
 خوابد بغیره ساختن از یک فسون مرا

گفتگوی عقل در خاطر فرد ناید مرا
 بنده سلطان عشقم تاج فرماید مرا
 بلکه که دم پیش مردم کز سود نمی برد
 بعد ازین بر کیه خود خنده می آید مرا
 بسته زلف بر رویان شدن عقل
 لیکه من دیوانه ام ز بخر می باید مرا
 دعه وصل تو ام دادند کی نسکین بود
 تا رخ خوشت ز بیمم دل نیا ساید مرا
 ده که خوابد شد هلالی خانه عمرم خراب
 جان غم فرسوده چندان غم نفرساید مرا
 آرزو مند تو ام بنمای روی پیش را
 ورنه از جام برون کن آرزو جوش را
 جان را زلف مستی شانه کن انگلی
 هم در جان مرا تمام تار موی خوش را
 خور و را خوی بد لاحق نباشد جان
 همچو روی خوش شکو ساغری خوش را
 چون بگوید خاک گشتم با پالم ساختی
 بای بر کردون رساندی خاک گشتم را
 مردم و عیسی می خواهم که یام زندگی
 همه باد صبا بفرست بوی خوش را
 باره لغتم مسلمان ترک خبان کن ولی
 هیچ تا نسری ندیدم گفتگوی خوش را
 بچه نسبت کنم آن سرو قد دلجو را
 هر چه گویم به از آن است چه گویم اورا

که در یک لحظه میریزد خون مسلمانان
 بی طاعت صفای دیگر است آنچه برون را
 عجب جمعی در روزی شدن جمع بر فرا
 هلالی دل من بر شیوه آن شوخ عاشق کش
 سخن بشنو و گرنه در سر دل میکنی جان را

سخن از بیدار شدن در صبح
 که در یک لحظه میریزد خون مسلمانان
 بی طاعت صفای دیگر است آنچه برون را
 عجب جمعی در روزی شدن جمع بر فرا
 هلالی دل من بر شیوه آن شوخ عاشق کش
 سخن بشنو و گرنه در سر دل میکنی جان را

سخن از بیدار شدن در صبح
 که در یک لحظه میریزد خون مسلمانان
 بی طاعت صفای دیگر است آنچه برون را
 عجب جمعی در روزی شدن جمع بر فرا
 هلالی دل من بر شیوه آن شوخ عاشق کش
 سخن بشنو و گرنه در سر دل میکنی جان را

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

ماه من سوی اهلای نظر افکند و گذشت
 کوکب طالع او را نظر اقبال است

دل امید کرم و آدم و دیدم است
 تو می آن باد منده ملک حسن که
 دارم آن سر که بجاک قدست سر بنم
 لطف تو کم ز کم و جو تو پیش از پیش
 عاشق دل منده را موج عم از سر گذشت
 رقم از شکری بر رخساری کاست
 چه ستم که ندیدم بامید که است
 حجت اخیل تیان در جو خیل و
 غیر از هم موسی نیست بجاک قد
 می کنم شکند آدم که از پیش و گشت
 دست من که که افتاده عیدمان
 آفرین بر تو و بر خاتم منکین است

دفر شرح غمت و غمت اهلای ز غمت
 که چه صد بار بریدیم زبان قلمت

گفتی بگو که در چه خیالی و حال است
 جام لب رسیده بر سی ز حال من
 ای دوق را ز لذت نیست چه انگلی
 کفتم همیشه فکر وصال تو می کنم
 چون حل نمیشود سخن مشکلات غمی
 ای دهم بخون مسلامی کشیده تیغ
 مسکین چه کرد مو جبین اهلای

ای که از یار نشان بر طبعی یار گنجی
 تا بنرسد بخوان غم دل تو خوان
 صبر و خاند ویرانه دل هیچ نماند
 در خوابت صفای هوش بخوبی نماند
 همه یار اند ولی یار و فادار گنجی
 و بر بنرسد مرا قوت گفتار گنجی
 خواب دیده غم دیده بیدار گنجی
 همه ستم و دین می که دست یار گنجی

بهر آنست مسلامی که نماند راز
 سر خود فاش کن محرم اسرار گنجی

ای باد صبح من از جانان من گنجی
 بشمار جوی یکی من غریب نیست

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

خداوند من و تو را در این عالم
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را
 که در این عالم من و تو را

[illegible]

تا بد شمام هلالی بکنای لختی
هر سحر گریه کنان دست عایکند

یار هر چند که رعنا و سسی قد باشد
کر عشاق نکوی نکمی بد باشد
مقصود اهل نظر خاک است بلی
چون تو مقصود شدی کو تو مقصود باشد
الف قد تو پیش هم مقصود است
این نه حرفیت که از روی فکر باشد
گفتمش دل خم زلف و قید باشد
گفت دیوانه همان به که مقید باشد
حد کس نیست هلالی که شود همسره ما

ز آنکه این مرحد را محنت بجد باشد
لعل جان بخت که یاد از آجیوان میدهد
زنده را جان می ستاند مرده را جان میدهد
دور باد از چشم ما کار و زور میه این حسن
شده سوارین سمنه باز و جلال میدهد
یارب اندر سناغده و ران شراب فصل
یابد و رما همه خواب بجز آن میدهد
دل بکر یا بسته زلف تو شد کز حال او
یاد می آید خبرهای پریشان میدهد

ای اجل سوی هلالی بهر جان بردن بسبب
ز آنکه عاشق گاه مردن جان بجانان میدهد

